

Jean Frère, *Les Grecs et le désir de l'être. Des Préplatoniciens à Aristote*, Paris, «Les Belles Lettres» 1981, 462 σελ.

Παίρνοντας σὰ γνώμονα τὴν πλατωνικὴ ἀνάλυση τῆς «ἐπιθυμίας» καὶ τοῦ «θυμοῦ», καὶ γενικώτερα τῆς εὐαισθησίας, ὁ J. F. δείχνει πῶς ἡ προπλατωνικὴ σκέψη εἶχε ἤδη στοχαστεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ὁλότητά του. Ἀνατρέποντας ἔτσι τὴν καθιερωμένη ἄποψη γιὰ τὴν προπλατωνικὴ φιλοσοφία, ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὴ μελέτη τῆς Φύσης, τοῦ Εἶναι καὶ τοῦ Λόγου, ὁ J. F. ρίχνει νέο φῶς πάνω στὴν ἐλληνικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ψυχὴ: αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀπλὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ λόγο καὶ τὶς ἄλογες δυνάμεις ἀλλὰ ἀπὸ σύνθεση τῶν λογικῶν καὶ τῶν συγκινησιακῶν τάσεων, οἱ ὁποῖες εἶναι θεμελιακὲς γιὰ τὴ σύλληψη τῶν ἀπολύτων ἀξιῶν. Μὲ ἀκρίβεια φιλοσοφικὴ, φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ, ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνίχνευση αὐτῆς τῆς ἀργῆς πορείας ἐμβάθυνσης στὴ συγκινησιακὴ φύση τῆς ψυχῆς ποὺ ἀκολουθήσαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Προσωκρατικοὺς ὡς τὸν Ἀριστοτέλη, καταλήγοντας μάλιστα στὴν διαπίστωση πῶς οἱ φιλόσοφοι αὐτῆς τῆς περιόδου εἶχαν σαφὴ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας τῆς βούλησης πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς στωϊκοὺς καὶ τοὺς χριστιανοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ θεμελιῶδες ἐρώτημα, στὸ ὁποῖο προσπαθεῖ νὰ δώσει ἀπάντηση εἶναι τὸ ἀκόλουθο: «Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀληθινὸ γιὰ τὴν προπλατωνικὴ καὶ τὴν πλατωνικὴ σκέψη — δηλαδὴ ἡ «ἔφεση» τοῦ Εἶναι — παραμένει ἀναλλοίωτο καὶ μετὰ τὸν Πλάτωνα;».

Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου ἀφορᾷ τοὺς Προπλατωνικοὺς (τοὺς Ἑπτὰ σοφοὺς, τοὺς Πυθαγόρειους, τοὺς Ἴωνες φυσιολόγους, τοὺς Σοφιστὲς καὶ τὸν Σωκράτη). Στὸ δεύτερο ἐξετάζεται ὁ ρόλος τῆς τάσης τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ ἀληθινοῦ, ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται στὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία. Στὸ τρίτο γίνεται μιὰ διερεύνηση τῆς μεταφυσικῆς θεμελίωσης τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἡδονῆς ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη.

Οἱ προπλατωνικοὶ στοχαστὲς διέκριναν ἀφενὸς μὲν τὴν ἀρνητικὴ τάση τῶν συγκινησιακῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἀφετέρου δὲ τὸ μεγαλεῖο τοῦ πόθου τῆς γιὰ τὸ Εἶναι. Ὁ ἄνθρωπος ἀναζητώντας τὸ ἀπόλυτο Εἶναι ὁδηγεῖται τόσο ἀπὸ τὸ λόγο ὅσο καὶ ἀπὸ συγκινησιακὲς δυνάμεις, γεγονὸς ποὺ εἶχαν συνειδητοποιήσει οἱ Προπλατωνικοὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου (οἱ δύο ποιητὲς χρησιμοποιοῦν συχνὰ τοὺς ὅρους «φρήν», «ἦτορ», «κῆρ», «θυμός»). Οἱ διάδοχοί τους ἐπεχείρησαν μάλιστα ν' ἀναλύσουν τὶς ἔννοιες τῶν «φρενῶν», τοῦ «θυμοῦ», τῆς «εὐθυμίας», καὶ τοῦ «πόθου», ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν Πυθαγορείων, τοῦ Ἡρακλείτου, τοῦ Παρμενίδη, τοῦ Ἐμπεδοκλῆ, τοῦ Δημοκρίτου καὶ τῶν Σοφιστῶν.

Συγκεκριμένα οἱ Πυθαγόρειοι διατηροῦν τὸν ὅρο «φρένες» καὶ προσθέτουν τὸ «φρόνιμον» γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴν ὁρμὴ πρὸς τὴν ἀλήθεια. Ὁ Ἡράκλειτος χρησιμοποιεῖ τὸ «φρήν» προσθέτοντας τὸ «ἐλπίζειν». Καὶ στοὺς Ὀρφικοὺς ἡ ψυχὴ ἐπιστρέφει στὴν πρώτη τῆς ἀρχή.

Οἱ Ἐλεᾶτες μιᾶνε συχνὰ γιὰ «πόνον», «θυμόν» καὶ «πίστιν» στὸ Εἶναι. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς κάνει λόγο γιὰ τὰ «σπλάχνα» (τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς), τὶς «πραπίδες», τὸν «θυμόν», τὸ «μένος», τὸ «ἦθος», τὴν «ὁρμήν», τὴν «μέριμναν». Ὁ Δημόκριτος ἀναφέρει τὶς ἔννοιες τοῦ «πόνου», τῆς «ἐπιθυμίας», τῆς «ὀρέξεως», τοῦ «ίμείρεσθαι», «ἐρᾶν», «ἐφίεσθαι», «δίξεσθαι», «ἐθέλειν»,

«βούλεσθαι». Τέλος οί Σοφιστές και ό Σωκράτης χρησιμοποιοῦν τοὺς ὅρους «πειθώ», «πόνος», «πόθος», «ἔρως», «φιλία», «βούλεσθαι», ὅχι πιά ἀναφορικά με τή Φύση ἢ τὸ Εἶναι ἀλλὰ σέ σχέση με τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἀναλύοντας ὅλες αὐτὲς τὶς διαστάσεις τῶν συγκινησιακῶν δυνάμεων, ὁ J. F. μᾶς ὁδηγεῖ στὰ ἴχνη ποὺ φέρνουν σιγὰ σιγὰ τὸν ἐλληνικὸ στοχασμὸ στὸν Πλάτωνα. Μᾶς δείχνει πῶς οἱ Προπλατωνικοὶ νοιώσανε τὸν ἀνθρωποστὴν ὁλότητά του, κι ὅχι μονάχα τὸ θεῖο, τὸ Εἶναι ἢ τὸν κόσμο. Δὲν ὑπάρχει, μᾶς λέει, λογικὸ βίωμα δίχως τὴν ἔφεση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἄλλον, δίχως ἐπιθυμία καὶ ἔρωτα. Ἀκολουθώντας διαφοροποιημένα μονοπάτια, οἱ προπλατωνικοὶ προαισθάνθηκαν τὸν «θυμὸ» ὅπως τὸν διέγραψε ὁ Πλάτων καὶ τὴν «ὄρεξη» ὅπως τὴν θεμελίωσε ὁ Ἀριστοτέλης.

Στὸν Πλάτωνα οἱ ἀντιθετικὲς συγκινησιακὲς δυνάμεις γίνονται πιὸ ἐντονες καὶ ἡ ἀνάλυσή τους πιὸ συστηματική: στὴ φιλοσοφία του παρατηρεῖται μιὰ καθαρότερη συνειδητοποίηση τῶν συγκινησιακῶν τάσεων τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σημασίας τους (ἄλλοτε θετικῆς κι ἄλλοτε ἀρνητικῆς), καθὼς καὶ μιὰ προσπάθεια λογικῆς ἀνάλυσής τους ποὺ διέπεται ἀπὸ ἓνα ἐπιστημονικὸ καὶ μεταφυσικὸ πνεῦμα. Ἔτσι μὲ ἄξονα τὶς ἐννοιες τοῦ «θυμοῦ», τῆς «ἐπιθυμίας», τοῦ «ἔρωτος» καὶ τῆς «προθυμίας», πλέκεται τὸ δράμα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ποὺ ἔχει κατάληξη τὴν ἀνύψωσή της στὸν κόσμο τῶν Ἰδεῶν ἢ τὸν ὄλεθρό της. Ὅπως ὁ συγγραφέας ἀφιερώνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς μελέτης του στὸν ἀθηναῖο φιλόσοφο (σελ. 113-281), αὐτὲς οἱ ἐννοιες ἀναλύονται σ' ὅλες τους τὶς πτυχές, καταλήγοντας πάντοτε στὴν ἴδια διαπίστωση: ὁ Πλάτων δὲν τὶς μελετᾷ μονάχα σχετικὰ με τὴν ὁλότητα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τὶς μεταχειρίζεται ἀκόμη καὶ στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι τῆς σκέψης του, ὅπου κυβερνάει ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος. Ἐξ ἄλλου, δίνοντας στὸν ὅρο «φιλοσοφία» τὴν ἐννοια τῆς φιλίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γνώσης δὲν τῆς δίνει τὴν πραγματικὴ της σημασία; (σελ. 279).

Ὁ Ἀριστοτέλης θὰ ἐπεκτείνει τὴν πλατωνικὴ ἀνάλυση ἀποδραματοποιώντας την. Ὁ διττὸς χαρακτήρας τῶν θυμικῶν τάσεων τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς διατηρεῖται, ἀλλὰ αὐτὲς ἀντιμετωπίζονται τώρα μὲ μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη: ἐπιθυμία καὶ ἡδονή, παραφροσύνη καὶ τρέλλα ἔχουν τὶς ρίζες τους στὸ σῶμα καὶ δὲν ἀποτελοῦν πιά σημεῖα πτώσης. Στὰ νεανικά του ἔργα — κυρίως στὰ *Τοπικά* καὶ στὸ ἑβδομο βιβλίο τῶν *Πολιτικῶν* του — ὁ Ἀριστοτέλης δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι δέχεται ἀκόμα τὴν πλατωνικὴ τριμερῆ διαίρεση τῆς ψυχῆς: τὸ «θυμοειδὲς» ἢ ὁ «θυμὸς» παραμένει ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς, ἐνδιάμεσο ἀνάμεσα στὸ λόγο καὶ τὴν ἐπιθυμία. Ἀλλά, γρήγορα, ὁ φιλόσοφος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ θεώρηση αὐτὴ γιὰ νὰ δεχτεῖ στὴ θέση της μιὰ νέα ἀνάλυση: ἡ «ὄρεξις» ἐκλαμβάνεται τώρα σὰν ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ περιέχει συγχρόνως τὴν «ἐπιθυμία» καὶ τὸ «θυμό», ἐνῶ ἡ «βούλησις» καὶ ἡ «προαίρεσις» διαχωρίζονται ἀπ' αὐτὰ γιὰ νὰ τεθοῦν στὴν ὑπηρεσία τοῦ νοῦ.

Ἡ «ὄρεξις» εἶναι ἓνας νέος σχεδὸν ὅρος, ποὺ ἀπαντᾷ στὰ *Ἠθικά Νικομάχεια*, τὴν *Ποιητική*, τὴ *Ρητορική*, τὸ *Περὶ Ψυχῆς* καὶ στὰ *Μετὰ τὰ Φυσικά*. Αὐτὴ παίρνει τὴ θέση τῶν ὁρων «θυμὸς», «ἔρως» ἢ «πόθος» καὶ ὑποδηλώνει ὅχι μόνο τὴν ἐπιθυμία, ἀλλὰ καὶ τὰ συναισθήματα ἡδονῆς καὶ πόνου, ποὺ συνοδεύουν κάθε προσπάθεια προσέγγισης τῶν βασικῶν ἠθικῶν καὶ μεταφυσικῶν προβλημάτων. Ἡ «ὄρεξις» εἶναι τὸ σημάδι τοῦ μὴ λογι-

κοῦ δυναμισμού τῆς ψυχῆς, ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ λόγο καὶ τὴ γνώση. Μόνο ὁ Θεός, καθαρὴ ἐνέργεια, εἶναι νόηση χωρὶς «ὄρεξιν». Στὸν ἄνθρωπο ἡ «προαίρεσις» καὶ ἡ «βούλησις» κατευθύνουν καὶ προσανατολίζουν τὴν «ἐπιθυμίαν» καὶ τὸν «θυμόν».

Ἡ ἀνάλυση τῆς σχέσης ἀνάμεσα στὸ «δυνάμει» καὶ στὸ «ἐνέργεια» ἐπιτρέπει στὸν Ἀριστοτέλη νὰ προσδιορίσει καλύτερα ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τὴ θέση τῆς «ὄρέξεως» στὸν κόσμο τοῦ γίνεσθαι. Στὸν Πλάτωνα ἡ «ὄρεξις» εἶναι μέσα στὴν ψυχὴ τὸ σημάδι τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὸ ὄν καὶ τῆς μὴ ἱκανοποίησης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ ξαναβρεῖ τὸ δρόμο του. Βρίσκουμε κι ἐδῶ τὴν καθαρὴ ἡδονὴ ἀλλὰ πάντα σὲ σχέση μὲ τὸ «ἄπειρον», ἀντίθετα μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία, ὅπου ἡ «ὄρεξις» ἀποκτάει τὴν ἀληθινὴ σημασία της στὴν πραγμάτωση τῶν δυνάμεων ποὺ συνθέτουν τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα.

Στὸν Ἀριστοτέλη ἡ μεθοδικὴ ἀνάλυση τῶν συγκινησιακῶν τάσεων τῆς ψυχῆς τὶς ἀπελευθερώνει ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τοῦ παράδοξου καὶ τοῦ θαυμαστοῦ, ποὺ εἶχαν στοὺς Προπλατωνικοὺς καὶ στὸν Πλάτωνα. Ὁ πλατωνικὸς ἰδεαλισμός, βασισμένος στὴν ὀρθολογικότητα, ἀποτελεῖ ἴσως μιὰ ἀντίδραση στὴν ἄβυσσο τῶν συγκινησιακῶν τάσεων τῆς ψυχῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀντίθετα, ἀνατέμνοντας σὰν φυσικὸς ἐπιστήμονας, δὲν φοβᾶται νὰ εἰσδύσει στὰ βάθη τῆς ψυχῆς. Ἐπιχειρεῖ μάλιστα μιὰ ταξινόμηση: ἡ «ὄρεξις» εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ «ἡδονή» καὶ ἡ «εὐδαιμονία» τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ θεοῦ. Παρόλ' αὐτὰ στὸν Ἀριστοτέλη, ὅπως καὶ στοὺς Προπλατωνικοὺς καὶ στὸν Πλάτωνα, ἡ ἐπιθυμία συνοδεύει πάντα τὴν πράξη, τὴ δημιουργία, τὴ σκέψη καὶ θέαση τοῦ ἀπόλυτου Εἶναι.

Τὸ συμπέρασμα στὸ ὁποῖο καταλήγει ὁ Jean Frère εἶναι ὅτι γιὰ τὴν ἐλληνικὴ διανόηση ὁ λόγος ἀποκτᾷ νόημα μόνο σὲ σχέση μὲ τὸ ἄλογο, τὸ συγκινησιακὸ στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὁ ἄνθρωπος στὴν προσπάθειά του νὰ συλλάβει τὴν Ἀλήθεια δὲν εἶναι μόνο νοῦς ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ ὁρμὴ πρὸς αὐτή. Ὁ λόγος μπορεῖ νὰ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς τάσεις καὶ τὰ συναισθήματα, ἀλλὰ προκειμένου ν' ἀνοίχτεϊ στὴ γνώση παίρνει σὰν ἀφετηρία του ὁρισμένα ἀπὸ αὐτά. Καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες προσπάθειες τοῦ ἐλληνικοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἀπὸ τοὺς Προπλατωνικοὺς ὡς τὸν Ἀριστοτέλη, εἶναι νὰ διαφωτίσει ὁλοένα καὶ περισσότερο τὰ σκοτάδια τοῦ θυμικοῦ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Ὁ συγγραφέας, βαθὺς γνώστης τῶν κειμένων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐπεξεργάζεται τὸ θέμα του μὲ δημιουργικὸ τρόπο, κατορθώνοντας ν' ἀποδείξει ὅτι ἡ σύζευξη τοῦ λόγου καὶ τῶν συγκινησιακῶν τάσεων τῆς ψυχῆς στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἀπόλυτου Εἶναι ἀποτελέσσει ἓνα καθοριστικὸ γεγονὸς γιὰ τὴν περίοδο τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ποὺ ἐξετάζει. Ἴσως μάλιστα καὶ γιὰ τὰ σημερινὰ ἀκόμα δεδομένα αὐτὴ ἡ μέθοδος γιὰ τὴν προσέγγιση τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων νὰ εἶναι ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ: «ἡ γαλήνη τοῦ σοφοῦ μᾶς παραπέμπει στὴ λαβυρινθικὴ ὁρμητικότητα τῆς ψυχῆς, ἐκείνη τῶν ἀπειλητικῶν ἐπιθυμιῶν, καθὼς κι ἐκείνη τῶν μεγάλων ἀνατάσεων ποὺ ὁδηγοῦν πρὸς τὴν Ἀλήθεια, τὴ Δικαιοσύνη, τὴν Ὁμορφιά» (σ. 452).

Ἀθῆναι-Tours

Εὐαγγελία Μαραγγιανοῦ

Hans Krämer, *Platone e i fondamenti della metafisica. Saggio sulla teoria dei principi e sulle dottrine non scritte di Platone con una raccolta dei documenti fondamentali in edizione bilingua e bibliografia*. Introduzione e traduzione di Giovanni Reale, Milano, Vita e Pensiero (Pubblicazioni della Università Cattolica del Sacro Cuore: Pubblicazioni del Centro di Ricerche di Metafisica. Sezione di Metafisica e Storia della Metafisica 1) 1982, 472 σελ.

Ὁ καθηγ. Hans Krämer (Tübingen) — ἰδρυτὴς μαζί μὲ τὸν καθηγ. Konrad Gaiser (Tübingen) τῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης — εἰκοσιτρία χρόνια μετὰ τῇ δημοσίευσή τῆς ἐναίσιμης διατριβῆς του¹, ποὺ ἀποτελέσσει ἀντικείμενο ὀξυτάτων συζητήσεων, ἐπιχειρεῖ μιὰ ἐνδιάμεση ἀποτίμηση τῶν ἐρευνῶν του γιὰ τὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ προσφέρει νέες ἐρμηνευτικὲς προοπτικὲς. Μὲ τὴ θεματοποίηση τῶν ἀγράφων δογμάτων τοῦ Πλάτωνος ἢ Σχολῆς τῆς Τυβίγγης μᾶς ἔδωσε μιὰ εἰκόνα γιὰ τὸν Πλάτωνα, ἢ ὁποία σύμφωνα μὲ τὸν καθηγ. Giovanni Reale (Milano) «εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἡ πιὸ μεταφυσικὴ ἀπὸ ὅσες παρουσιάστηκαν στὴ νεώτερη ἐποχή».

Τὸ βιβλίο τοῦ καθηγ. Krämer κυκλοφορεῖ γιὰ πρώτη φορὰ σὲ ἰταλικὴ ἐκδοσι-μετάφραση τοῦ γερμανικοῦ χειρογράφου ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Reale μὲ ἀπώτερο στόχο νὰ ἀποτελέσει ἱστοριοφιλοσοφικὴ ἀντιπαράθεση στὴν ἰταλικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ H. Cherniss γιὰ τὴν Ἀρχαία Ἀκαδημία². Ἀλλὰ ἡ ἰταλικὴ ἐκδοσι ἐντάσσεται ἐπὶ πλέον σὲ ἓνα εὐρύτερο κλίμα ἐνδιαφέροντος, ποὺ ὑπάρχει στὴν Ἰταλία γιὰ τὶς πλατωνικὲς σπουδές, καὶ ἀποτελεῖ δείγμα καὶ τῆς πολὺπλευρης συνεργασίας τῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης μὲ ἰταλοὺς μελετητὲς τοῦ Πλάτωνος.

Τὸ ἔργο περιλαμβάνει πολὺ σύντομο πρόλογο τοῦ καθηγ. Krämer, εἰσαγωγὴ τοῦ καθηγ. Reale, τρία μέρη, συμπεράσματα καὶ διεξοδικὸ παράρτημα. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ καθηγ. Reale («Ὁ Ἰταλικὸς Πλάτων» τοῦ Hans Krämer», σελ. 16-30), παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ ὁ καθηγ. Reale λαμβάνει θέση ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης, παρὰ τὶς κριτικὲς παρατηρήσεις του.

Στὸ πρῶτο μέρος («Ἀπώλεια καὶ ἀνάκτηση τῆς ἑμμεσης παράδοσης τοῦ Πλάτωνος. Ἡ θέση τοῦ Schleiermacher καὶ οἱ συνέπειές της», σελ. 31-149) ἀσκεῖται κριτικὸς ἐλεγχος στὴν εἰκόνα ποὺ ἔδωσε ὁ Schleiermacher γιὰ τὸν Πλάτωνα καὶ σὲ ὅσους τὴν ἀκολούθησαν (E. Zeller, P. Shorey, H. Cherniss). Ἐπίσης παρουσιάζονται οἱ ἀπόψεις ἐκείνων ποὺ δὲν δέχονται τὴν ἀναγωγὴ ποὺ ἔκανε ἡ κατεύθυνση Schleiermacher. Ὁ Schleiermacher θεωροῦσε ὅτι ὁ πλατωνικὸς διάλογος ὡς καλλιτεχνικὴ μορφή εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ περιεχόμενο, ὅτι ἡ ἑμμεσις παράδοσι γιὰ τὴν προφορικὴ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἀσήμαντη καὶ ὅτι οἱ διάλογοι περιέχουν ὅλο τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ Πλάτωνος, τὸ ὁποῖο ὁμῶς ἐκτίθεται σ' αὐτοὺς ἐξελικτικὰ γιὰ διδακτικοὺς σκοποὺς. Ὁ καθηγ. Krämer κάνει

1. H. J. Krämer, *Arete bei Platon und Aristoteles. Studien zum Wesen und zur Geschichte der Platonischen Ontologie*, Heidelberg 1959, Amsterdam 1967².

2. H. Cherniss, *L'enigma dell'Academia antica*. Trad. di L. Ferrero, Firenze 1974.